

Elkonkurrensutredningen (N 2001:10)

Vissa frågor kring kundernas rörlighet m.m.

Till statsrådet och chefen för Näringsdepartementet

Genom beslut den 6 september 2001 bemyndigade regeringen chefen för Näringsdepartementet att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att skyndsamt analysera prissättningen på elmarknaden och identifiera om det finns behov av kompletterande åtgärder för att en väl fungerande konkurrens med lika villkor för marknadens aktörer skall kunna upprätthållas.

Uppdraget skall ses i ljuset av att fri konkurrens den 1 januari 1996 infördes i princip för all elproduktion och handel med el, med syftet – som det uttrycks i utredningens direktiv – att öka effektiviteten och valfriheten för konsumenterna. Konkurrens i handeln med el skulle skapa förutsättningar för en ökad pris- och kostnadspress inom elförsörjningen.

Med stöd av bemyndigandet förordnades den 6 september 2001 generaltulldirektör Kjell Jansson som särskild utredare.

Den 17 september 2001 förordnades civilekonomen Svante Eriksson att vara sekreterare i utredningen.

Utredningen har antagit namnet Elkonkurrensutredningen.

Enligt direktiven (dir. 2001:69) skall utredningens arbete redovisas senast den 1 december 2001. Den 9 november 2001 begärde dock utredningen, och beviljades, förlängd tid för sitt arbete, till den 15 januari 2002. En förutsättning för beviljandet av förlängningen var att vissa frågor kring bl.a. kundernas rörlighet på den avreglerade elmarknaden redovisas i en delrapport den 1 december 2001. Med denna skrivelse (Vissa frågor kring kundernas rörlighet m.m., dnr N2001:10/U-12) överlämnar utredningen den efterfrågade delrapporten. I skrivelsens kapitel 1 beskrivs kundernas rörlighet efter elmarknadens avreglering, i kapitel 2 analyseras vissa praktiska omständigheter som kan försvåra hushållskunders leverantörsbyten och i kapitel 3 redovisas överväganden och förslag.

Utredningens övergripande uppgift är att beskriva elprisernas och elproduktionens utveckling sedan elmarknadsreformen och

analysera de bakomliggande faktorerna till denna utveckling. Vidare skall utredningen beskriva den nuvarande konkurrenssituationen och analysera konkurrensens betydelse för den nuvarande pris-sättningen på marknaden. Analysen skall omfatta såväl prisbildningen på spotmarknaden (råkraftpriset) som priset till slutkund.

Frågor kring prisbildning, konkurrens m.m. avser utredningen att återkomma till i sitt betänkande den 15 januari 2002. Enligt konsultrapporter som framtagits på utredningens uppdrag (av ABB Financial Consulting respektive Tentum) fungerar dock prisbildningen på den avreglerade elmarknaden i stort sett tillfredsställande. Enligt dessa rapporter kan prisutvecklingen i råkraftledet i allt väsentligt förklaras av fundamentala faktorer, i synnerhet den hydrologiska balansens utveckling. Vissa aspekter (bl.a. balans- och reglerkraft) som leder till risker vid köp på börsen för vidareförsäljning återstår att bearbeta för utredningen.

Som underlag för sitt arbete har utredningen, utöver att lägga ut konsultuppdrag, inhämtat synpunkter från ett stort antal av elmarknadens intressenter. Dels har utredningen knutit till sig en referensgrupp (med representanter från Energimyndigheten, Konkurrensverket, Konsumentverket, LO, föreningen Oberoende Elhandlare, Svenska Kraftnät samt Svensk Energi), med vilken hittills avhållits fyra möten. Dels har utredningen därutöver haft ett tjugotal möten med olika intressenter, ofta med fler än en aktör åt gången.

Enligt Kommittéförordningen skall varje kommitté redovisa vilka konsekvenser deras förslag medför för små företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt i förhållande till större företag. Syftet med de förslag som redovisas i skrivelsen är att främja konkurrensen på elmarknaden, vilket bl.a. bör underlätta för mindre elhandelsföretag som önskar utmana de större. Utredningen har inhämtat synpunkter på skrivelsen från Näringslivets Nämnd för Regelgranskning (NNR). Enligt NNR kommer utredningens förslag att leda till ökade kostnader och ökat uppgiftslämnande för företagen. Samtidigt säger dock NNR att den konsekvensanalys som utredningen själv skulle ha behövt göra av naturliga skäl inte kan göras lika fullständig som annars, eftersom utredningen har valt att föreslå att Energimyndigheten bör ges i uppdrag att komma med detaljerade förslag och författningstext på de områden där förändringar föreslås. Vidare menar NNR bl.a. att utredningen utförligare borde ha beskrivit vad som är ett troligt scenario om man inte vidtar några åtgärder

alls utan överlåter åt myndigheter och bransch att på frivillig väg komma fram med lösningar på de problem som utredningen beskriver. Vissa av de synpunkter NNR i övrigt tar upp – att utredningen bl.a. borde beskriva företagsstrukturen på området – avser utredningen att återkomma till i sitt slutbetänkande.

Stockholm den 30 november 2001.

Kjell Jansson

/Svante Eriksson

Innehåll

1	Kundernas rörlighet.....	5
1.1	Utvecklingen före införandet av schablonberäkning.....	5
1.2	Utvecklingen efter införandet av schablonberäkning.....	6
2	Hinder mot hushållskundernas rörlighet.....	13
2.1	Svårigheter i samband med själva genomförandet av leverantörsbytet.....	14
2.1.1	Hur informationsutbytet vid leverantörsbyte är tänkt att fungera.....	15
2.1.2	Problem som iakttagits	17
2.2	Svårigheter att jämföra olika leverantörers erbjudanden..	23
2.3	Svårigheter kopplade till förekomsten av konsumentinformation.....	27
3	Överväganden och förslag.....	29
3.1	Ett sanktionssystem riktat mot nätägare.....	29
3.2	Omsättningskoncession.....	32
3.3	Utökad roll för Energimyndigheten.....	35
3.4	Konkurrensupphandling av anvisad elleverantör.....	36

1 Kundernas rörlighet

I kapitlet beskrivs hur kundernas rörlighet sett ut efter avregleringen av elmarknaden. Fokus är i första hand på hushållens rörlighet, men i viss mån berörs även större elanvändare. Avslutningsvis visas också hur hushållens elpriser utvecklats efter införandet av schablonberäkning och vad man kunnat tjäna på att aktivera sig.

Hur i synnerhet hushållens bytesmönster sett ut efter avregleringen finns väl beskrivet i olika undersökningar. Elkonkurrensutredningen har därför inte funnit skäl att genomföra några egna studier kring kundrörligheten på elmarknaden, utan framställningen bygger på befintligt material.

Utvecklingen har sett väldigt olika ut före respektive efter införandet av schablonberäkning den 1 november 1999 och kapitlet har disponerats utifrån detta.

1.1 Utvecklingen före införandet av schablonberäkning

Från öppnandet av elmarknaden den 1 januari 1996 och fram till införandet av schablonberäkning den 1 november 1999 krävdes av samtliga kunder som ville byta elleverantör att man lät installera utrustning som möjliggjorde timvis mätning av elförbrukningen. Eftersom timmätarna var relativt dyra innebar kravet på timvis mätning att det för flertalet hushåll och andra mindre förbrukare inte var lönsamt att byta elleverantör. Detta illustreras t.ex. av att inte någon enskild hushållskund bytte elleverantör under 1996¹.

I reformens tidiga skeden var det istället främst större företagskunder som var aktiva på den fria elmarknaden. Under 1996 bytte t.ex. ca 1 000 av Sveriges drygt 6 000 högspänningskunder elleverantör, och därtill ca 17 000 av landets ca 5 miljoner lågspänningskunder.

¹ Enligt Nätmyndighetens rapport Utvecklingen på elmarknaden 1997.

Situationen för de mindre förbrukarna förändrades i viss mån när den 1 juli 1997 ett takpris på 2 500 kr för timregistrerande mätutrustning och dess installation infördes för elanvändare med s.k. direktmätning, dvs. bland annat hushåll. Även efter att takpriset införts var det dock endast en liten del av de mindre förbrukarna som fann det lönsamt att byta leverantör. För ett mindre antal kunder förbättrades dock möjligheterna genom att deras nätbolag av olika skäl, t.ex. att nätbolaget såg tekniska fördelar, valde att installera timmätare hos samtliga kunder, ett exempel är Sollentuna Energi.

Under andra halvåret 1997 uppskattade Nätmyndigheten att mellan 5 000 och 10 000 hushållskonsumenter hade bytt leverantör, och därtill ytterligare lika många andra mindre förbrukare (näringsidkare m.fl.)². Under 1998 ökade antalet, men ännu i december 1998 var det inte fler än en procent av hushållen (dvs. ca 40 000) som hade bytt leverantör³.

Bland större elanvändare (företag m.fl.) tycks benägenheten att göra ett aktivt val på den fria elmarknaden däremot ha varit relativt hög, och stigande, ända sedan 1996. Ett tecken på det är t.ex., enligt uppgift från bl.a. flera stora elhandelsföretag utredningen varit i kontakt med, att de kunder som t.o.m. 2001 varit aktiva tillsammans bedöms stå för ca 75-80 procent av landets totala volym försäld el.

1.2 Utvecklingen efter införandet av schablonberäkning

Efter införandet av schablonberäkning den 1 november 1999 är byte av elleverantör inte längre förenat med några kostnader. Härmed har benägenheten att byta leverantör ökat även bland kunder med mindre förbrukning.

I det följande beskrivs hushållens rörlighet på elmarknaden efter införandet av schablonberäkning. Framställningen bygger på två källor. Dels de undersökningar kring bytesmönster m.m. som TEMO genomfört vid ett flertal tillfällen sedan 1998, genom telefonenkäter riktade till ett stort antal hushåll. TEMO:s uppdragsgivare har varit Svensk Energi (tidigare Sveriges Elleverantörer) och, sedan sin tillkomst 2000, Schablondelagationen. Dels en lik-

² ibid

³ Källa: TEMO

nande telefonenkät bland ett stort antal hushåll som Riksrevisionsverket (RRV) genomförde våren 2000⁴.

Antal hushåll som varit aktiva på den fria elmarknaden

En förutsättning för att ta initiativ till att byta elleverantör är givetvis att man överhuvudtaget känner till att en sådan möjlighet finns. Kunskapen om detta tycks vara väl spridd. I RRV:s undersökning våren 2000 sade sig således 90 procent av de svarande känna till att man numera kan välja mellan olika elbolag.

Att vara aktiv på den fria elmarknaden behöver dock inte nödvändigtvis innebära att man byter elleverantör. Det är även vanligt förekommande att kunder omförhandlar sitt avtal med den gamla leverantören och övergår från att ha ett tillsvidareavtal till att ha någon form av tidsbegränsat avtal. Att döma av TEMO:s undersökningar är omförhandling en i stort sett lika vanlig strategi som att byta leverantör.

I tabell 1.1 nedan redovisas hur stor andel av samtliga typer av hushåll som varit aktiva på den fria elmarknaden, att döma av TEMO:s undersökningar under perioden augusti 2000 till augusti 2001.

Tabell 1.1 Andel av hushållen som varit aktiva på elmarknaden

	Augusti 2000	Februari 2001	Augusti 2001
Bytt leverantör	10 %	15 %	13 %
Omförhandlat	18 %	15 %	17 %
Summa aktiva	28 %	30 %	30 %

Källa: TEMO

Tabellen avser samtliga hushållstyper. Benägenheten att agera på den fria elmarknaden har dock varit större bland villakunder än bland andra hushåll. Detta framgår t.ex. av en undersökning riktad till boende i villa, radhus e.d. som TEMO under november 2001 utfört på uppdrag av Svensk Energi. Denna undersökning visar att 49 procent av de boende i villa, radhus e.d. har varit aktiva på den fria elmarknaden. Bland de aktiva uppgav knappt tre av tio att de

⁴ Kunden är lös! – konsumenternas agerande på de omreglerade el- och telemarknaderna (RRV 2000:20)

bytt elleverantör och resten att de omförhandlat med sin gamla leverantör.

Benägenheten att vara aktiv tycks också vara större om man har elvärme än om man har annan uppvärmning. I TEMO:s undersökning från november 2001, riktad till boende i villa, radhus e.d., uppgav således 57 procent av de som hade elvärme att man varit aktiv på den fria elmarknaden. Att benägenheten att vara aktiv varierar mellan villor med respektive utan elvärme framgår också av RRV:s undersökning från våren 2000, vilken visade att byte av elleverantör vid denna tid hade varit nästan dubbelt så vanligt bland boende i villa med elvärme (16 procent) som bland boende i villa utan elvärme (9 procent).

Som kommentar till tabell 1.1 kan också sägas att av de hushåll som i augusti 2001 angav att man bytt leverantör var det 14 procent som hade bytt leverantör två gånger, medan övriga bytt en gång.

Utöver de hushåll som bytt eller omförhandlat visar TEMO:s undersökningar att en stigande andel av de hushåll som ännu inte varit aktiva på den fria elmarknaden tänker eller kanske tänker byta leverantör. Under perioden augusti 2000 till augusti 2001 steg således denna andel av de tillfrågade från 12 procent till 16 procent. Av naturliga skäl har också andelen hushåll som inte tänker byta minskat under perioden, från 55 till 49 procent.

I sammanhanget bör också sägas att utredningen i sitt arbete från bl.a. elhandelsföretag mött viss skepsis mot TEMO-undersökningarnas resultat. Vissa har hävdats att undersökningarna underskattat i synnerhet andelen hushåll som omförhandlat, medan andra hävdats att andelen som bytt leverantör är överskattad. Eftersom skepsisen gått åt båda hållen har utredningen dock inte funnit anledning att söka korrigera TEMO-undersökningarnas resultat. Tilläggas kan också att kunskapsläget torde komma att förbättras framöver, t.ex. avser Schablondelegationen enligt uppgift att till början av december göra en enkätundersökning bland 150 nätföretag om hur många leverantörsbyten som faktiskt skett.

Hushållens motiv för att vara aktiva på den fria elmarknaden

Möjligheten att få ett lägre elpris och därigenom minska sin elkostnad är det viktigaste skälet till att hushållen väljer att agera på den fria elmarknaden, vilket bl.a. visas av att:

- Omkring 80 procent av de hushåll som bytt leverantör i såväl TEMO:s som RRV:s undersökningar riktade till samtliga typer av hushåll har angivit lägre pris som anledning till bytet.
- Omkring hälften av de hushåll som enligt TEMO:s undersökning i augusti 2001 hade omförhandlat sitt avtal som skäl angav att leverantören kom med ett bra pris. Att dessa kunder omförhandlat, och inte bytt, beror enligt undersökningen därutöver på att de har stort förtroende för sin nuvarande leverantör.

Bilden förstärks också av att de hushåll som valt att inte agera på den fria elmarknaden ofta tycks ha avstått från detta därför att man bedömt att den egna besparingspotentialen är liten. I TEMO:s undersökning i augusti 2001 var således vanligt förekommande anledningar till att inte agera sådant som "är inte intresserad" (18 %), "tjänar så lite på det" (18 %), "bor i lägenhet (12 %) eller "gör av med så lite el" (5 %).

Hur mycket kan ett hushåll tjäna på att vara aktivt?

Efter avregleringen kan hushållskunderna på elmarknaden grovt sett delas in i två grupper, till vilka elhandelsföretagens erbjudanden ser olika ut, i allmänhet enligt följande indelning:

- Kunder som inte varit aktiva på den fria elmarknaden utan behållit sitt gamla avtal ("tillsvidarekunder"): elhandelsföretaget har ett standardiserat erbjudande, tillsvidareavtal. Tillsvidareavtal motsvarar i huvudsak de avtal som före den 1 november 1999 erbjöds leveranskoncessionskunder.
- Kunder som varit aktiva på den fria elmarknaden genom att antingen byta leverantör eller omförhandla sitt avtal ("avtalskunder"): elhandelsföretaget har några standardiserade erbjudanden, ofta rörligt pris samt fast pris för perioder om 1, 2 eller 3 år.

På uppdrag av utredningen har Econ AB beskrivit prisutvecklingen på slutkundsmarknaden⁵. Econs beskrivning bygger på via internet inhämtade prisuppgifter för 25 elhandelsföretag. Samtliga dessa är att betrakta som företag som aktivt konkurrerar på marknaden.

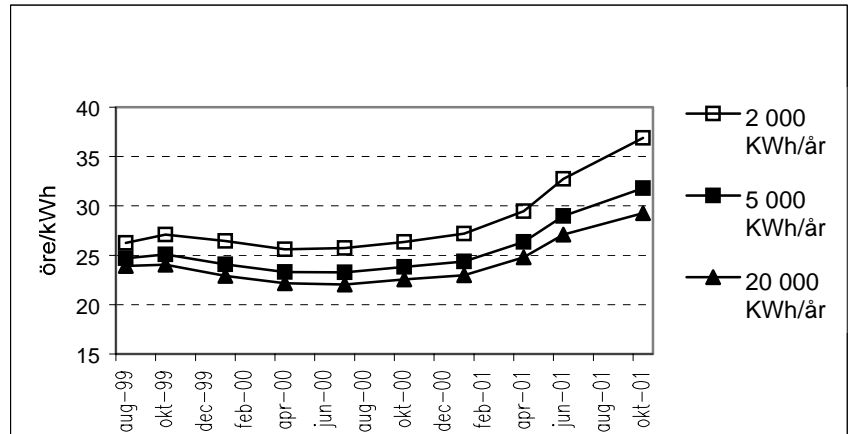
I figurerna 1.1 och 1.2 nedan redovisas hur prisutvecklingen för dessa 25 företag sett ut beträffande tillsvidare- och avtalskunder

⁵ Se rapporten Kartläggning av vissa frågor om strukturen inom elhandelsområdet m.m..

(här avseende 1-års fastprisavtal) från sommaren 1999 och framåt, dvs. sedan elmarknaden i praktiken blev tillgänglig för hushållen. I figurerna redovisas priserna för tre olika förbrukningsnivåer, motsvarande typkunderna lägenhet (2 000 kWh/år), villa utan elvärme (5 000 kWh/år) och villa med elvärme (20 000 kWh/år). Observera att figurerna visar löpande priser.

Figur 1.1 Pris på elenergi för tillsvidarekunder, inklusive fast avgift (medelvärden för 25 företag, löpande priser)

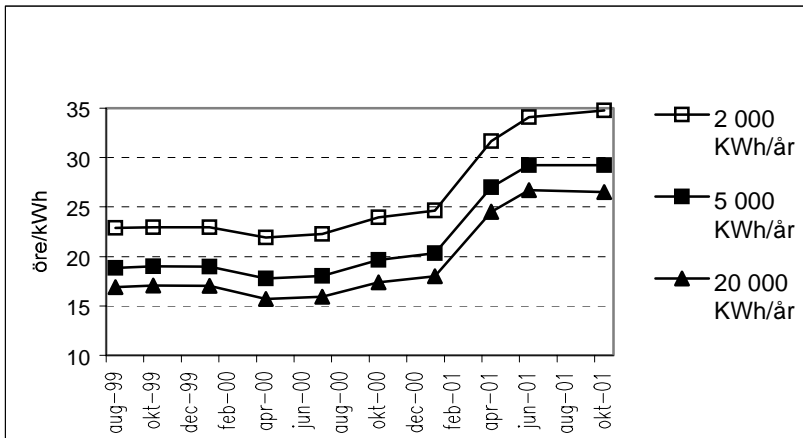
•

Källa: www.montel.no samt företagens egna hemsidor

De prisskillnader mellan små och stora förbrukare som framgår av figur 1.1 beror i huvudsak på att många – men långtifrån alla – elleverantörer utöver det rörliga priset för själva elen (öre/kWh) även tillämpar en fast årlig avgift (kr/år), vilken får större genomslag för de mindre förbrukarna. Att kurvorna går isär mot slutet av den studerade perioden beror på att flera av elleverantörerna i underlaget införde fast avgift under perioden.

Figur 1.2 Pris på elenergi för avtalskunder med 1-års fastprisavtal, inklusive fast avgift (medelvärden för 25 företag, löpande priser)

Källa: www.montel.no samt företagens egna hemsidor

Skillnaden mellan priset för tillsvidarekunder och priset för avtalskunder motsvarar vad en hushållskund som ännu inte varit aktiv på den fria elmarknaden kan tjäna på att aktivera sig. För ett urval av de tidpunkter som redovisas i ovanstående figurer framgår denna differens av tabell 1.2 nedan.

Tabell 1.2 Differens mellan tillsvidarepris och 1-års fastpris, öre/kWh (avrundat till närmaste halva öre)

Tidpunkt	2 000 kWh	5 000 kWh	20 000 kWh
Oktober 1999	4,0	6,0	7,0
Januari 2000	3,5	5,0	6,0
Juni 2000	3,5	5,0	6,0
Oktober 2000	2,5	4,0	5,0
Januari 2001	2,5	4,0	5,0
Juni 2001	-1,5	-0,5	0,5
Oktober 2001	2,0	2,5	3,0

Som framgår av tabell 1.2 tycks differensen mellan tillsvidare- och avtalspriser kontinuerligt ha minskat från hösten 1999 och fram till sommaren 2001, för att därefter öka något.

Sett som genomsnitt över perioden ger siffrorna i tabell 1.2 en differens för lägenheter (2 000 kWh/år) på ca 2,5 öre/kWh, för villor utan elvärme (5 000 kWh/år) på ca 4 öre/kWh och för villor med elvärme (20 000 kWh/år) på ca 5 öre/kWh⁶. I kronor per år räknat motsvarar detta en sparpotential på i tur och ordning 50 kr/år, 200 kr/år respektive 1 000 kr/år.

⁶ Utredningen har inte analyserat om differensen eventuellt skulle bli större om beräkningen utgick från någon annan av de avtalsformer som erbjuds till kunder som tecknar avtal, dvs. rörligt pris eller fast pris med någon annan tidsbindning. Om så är fallet torde det dock endast röra sig om något enstaka öre/kWh.

2 Hinder mot hushållskundernas rörlighet

Formellt finns idag inga betydande hinder mot att byta elleverantör. Visserligen är uppsägningstiden en månad räknat från nästföljande månadsskifte den dag elanvändaren anmäler att han vill byta, dvs. i praktiken ofta längre än en månad. Men bytet är inte förenat med några kostnader och den nya leverantören åtar sig i allmänhet att sköta all administration. För den kund som väljer att teckna nytt avtal med sin gamla leverantör, istället för att byta, räcker det i allmänhet med ett telefonsamtal.

Att döma av de TEMO-undersökningar som tidigare refererats har ca 30 procent av hushållen anammat möjligheten att agera på den fria elmarknaden. Hushåll med elvärme har dock varit aktiva i högre grad. Om hänsyn även tas till större elanvändare (företag m.fl.) bedöms de kunder som varit aktiva på den fria elmarknaden sedan avregleringen 1996 tillsammans stå för ca 75-80 procent av landets totala volym försäld el.

I detta kapitel analyseras olika omständigheter som kan ha bidragit till att hushållen varit relativt obenägna att aktivera sig. Med hänsyn till att de större elanvändarna tycks ha varit aktiva på den fria elmarknaden i långt större utsträckning har utredningen antagit att hindren mot leverantörsbyte främst berör hushåll och andra mindre förbrukare, varför analysen koncentrerats till dessa kunder.

Flera intressenter har till utredningen framfört att det hos konsumenterna finns en misstro mot elmarknadsreformen och att man därför avstått från att agera. Med hänsyn till vad olika undersökningar visat om hushållens attityder till den avreglerade elmarknaden finns dock knappast skäl att tro att detta är av avgörande betydelse. T.ex. visar en TEMO-undersökning från augusti 2001¹ att en majoritet av Sveriges hushåll (70 procent) anser att elmarknadsreformen är bra eller mycket bra, låt vara att andelen har minskat från att ha legat på 78 procent i en undersökning ett år tidigare.

¹ Utförd på uppdrag av Svensk Energi och Schablondelegationen.

Ett annat skäl till att relativt många hushåll avstått från att agera på den fria elmarknaden kan vara att det handlar om en liten potentiell besparing i kronor räknat för mindre förbrukare, och att man därför inte funnit det lönt att engagera sig. Som framgått av avsnitt 1.2 har olika undersökningar visat att sparpotentialens storlek har stor betydelse för beteendet.

Ett tredje skäl till obenägenheten att agera, som delvis sammanhänger med det första, kan vara att leverantörsbyten i praktiken inte sällan är behäftade med olika typer av svårigheter, trots att det formellt sett inte finns några hinder mot att byta. I det följande diskuteras olika slags praktiska problem som kan sägas inrymmas under denna tredje förklaringsgrund.

De erfarenheter utredningen gjort i sitt arbete och olika studier som gjorts talar för att det i huvudsak finns tre slags praktiska omständigheter som kan försvåra hushållens leverantörsbyten. Dessa, vilka i tur och ordning behandlas i avsnitten 2.1 till 2.3, är:

- Svårigheter i samband med själva genomförandet av leverantörsbytet.
- Svårigheter att göra relevanta jämförelser mellan olika leverantörers erbjudanden, i synnerhet beträffande priser.
- Svårigheter kopplade till att konsumenterna inte anser sig vara tillräckligt informerade om den avreglerade elmarknadens förutsättningar.

2.1 Svårigheter i samband med själva genomförandet av leverantörsbytet

Ända sedan schablonberäkningen infördes den 1 november 1999 har det funnits problem kopplade till genomförandet av själva leverantörsbytet.

I detta avsnitt diskuteras olika problem av detta slag. Först beskrivs hur utbytet av information i samband med leverantörsbyte är tänkt att fungera i de delar som närmast berör kunden (2.1.1). Därefter behandlas olika typer av problem som iakttagits (2.1.2). Därvid berörs även en i utredningens direktiv omnämnd studie kring förutsättningar för att införa ett sanktionssystem mot nätbolag som inte uppfyller de regler som gäller vid byte av leverantör², vars resultat utredningen enligt direktiven skall beakta.

² Förutsättningar för införandet av ett sanktionssystem mot de nätbolag som inte uppfyller regelverkets krav vid leverantörsbyte och mätrapportering (Linklaters Lagerlöf).

2.1.1 Hur informationsutbytet vid leverantörsbyte är tänkt att fungera

Ett leverantörsbyte förutsätter att en mängd information kommuniceras mellan bl.a. elhandlare, nätägare och hushåll. För att bytet skall kunna ske i tid gäller också särskilda tidsfrister för anmälan och övertagande.

Grunden för ansvarsfördelningen mellan olika aktörer vad avser krav på rapportering och informationsstrukturer finns i ellagen med mer detaljerade krav i förordning och Energimyndighetens mätföreskrifter³. I de delar som närmast berör kunden kan utbytet av information i samband med leverantörsbyte i korthet beskrivas på följande sätt.

Den nye elleverantören skall anmäla bytet

Om en elanvändare vill byta elleverantör gäller den uppsägningstid som han avtalat med den tidigare leverantören. Efter att elanvändaren avtalat med en ny leverantör om en elleverans är det den nye leverantören som skall anmäla bytet till nätägaren och därvid bifoga vissa uppgifter. Anmälan skall ske senast en månad innan och byte får endast ske den första dagen i en kalendermånad.

Till grund för bytet ligger de uppgifter som den nye elleverantören rapporterat till nätägaren. Nätägaren skall agera som en neutral part och har inte till uppgift att kontrollera att elanvändarens tidigare avtal har avslutats. Det är en fråga mellan elleverantören och elanvändaren.

De uppgifter som skall ingå i elleverantörens anmälan till nätägaren framgår av Energimyndighetens mätföreskrifter. Enligt nuvarande lydelse skall den nye elleverantören lämna följande information i samband med anmälan till nätägaren:

- anmälande elleverantör
- mottagande nätägare
- hänvisning till att avtal ingåtts med elanvändaren om elleverans
- anläggningsidentitet (nätägarens beteckning)
- anläggningsadress
- elanvändarens namn och postadress

³ Ellagen (1997:857), förordning (1999:716) om mätning, beräkning och rapportering av överförd el samt Statens energimyndighets föreskrifter (NUTFS 1999:2) om mätning, beräkning och rapportering av överförd el.

- avräkningsmetod (timvis avräkning/schablonavräkning)
- startdatum för elleverans
- balansansvarig

Därtill har Energimyndigheten nyligen föreslagit en föreskriftsändring med innebörd att den nye leverantören fr.o.m. den 1 januari 2002 även skall ange schablonberäkningsområde vid anmälan.

Energimyndigheten har föreskrivit att informationsutbyte och rapportering skall hanteras elektroniskt och i s.k. Ediel-format⁴. Hur enskilda företags Ediel-system skall vara utformat är dock inte Energimyndighetens uppgift att precisera, utan frågor om Ediel-systemets utformning ligger på Svenska Kraftnät.

Att utbytet av information i samband med leverantörsbyten skall ske elektroniskt började gälla den 1 juli 2000. För att sända strukturinformation i samband med leverantörsbytet har ett särskilt Ediel-meddelande i formatet PRODAT tagits fram. Den nye elleverantörens anmälan till nätägaren sker genom ett s.k. PRODAT-meddelande Z03.

Efter inkommen anmälan är det tänkt att nätägarens Ediel-system skall sända ett automatiskt mottagningsbevis (s.k. Aperak⁵), som skall komma till avsändaren inom ett dygn och ange ifall anmälan har kunnat läggas in i nätägarens systemapplikation eller inte. Vid negativt besked anges orsak m.m.

Nätägaren skall sända bekräftelse inom fem dagar

Nätägaren skall kontrollera att en inkommen anmälan om leverantörsbyte är korrekt ifylld. Nätägaren skall sända en bekräftelse av anmälan inom fem vardagar.

Om anmälan är korrekt ifylld skall nätägaren skicka en bekräftelse av leverantörsbytet till den tidigare leverantören (med Z05) och till den nye elleverantören (med Z04). Den nye elleverantören skall samtidigt ges uppgift om elanvändarens beräknade årsförbrukning.

Nätägaren skall sända en bekräftelse av att anmälan inkommit även om obligatoriska uppgifter saknas i anmälan eller uppgifter inte stämmer med nätägarens egna register. Meddelande skall då lämnas om vad som är ofullständigt eller felaktigt i anmälan. Det

⁴ Ediel är det system för elektroniska meddelanden som sedan 1996 har använts för rapporteringen till Svenska Kraftnät och som även tillämpas i övriga nordiska länder.

⁵ Application Error and Acknowledgement message.

finns ingen skyldighet för nätägaren att undersöka den bakomliggande orsaken till att uppgifterna vid ett leverantörsbyte inte stämmer med uppgifterna i det egna kundregistret. Bekräftelse av att anmälan inkommit skall lämnas även om anmälan kommit in för sent eller ett byte redan finns registrerat för aktuell tidsperiod.

Att den nye respektive gamle leverantören mottagit nätägarens bekräftelser är tänkt att kvitteras med ett automatiskt mottagningsbevis (Aperak).

I samband med leverantörsbyte skall nätägaren normalt läsa av elanvändarens elmätare inom plus minus fem vardagar från dagen för leverantörsbytet. Nätägaren skall underrätta den nya elleverantören samt den befintliga elleverantören och elanvändaren om mätarställningen senast 10 vardagar efter påbörjad leverans (15 vardagar för elanvändaren).

2.1.2 Problem som iakttagits

Schablondelegationen, som tillsattes våren 2000 på initiativ av Svenska Kraftnät och Svensk Energi, följer löpande utvecklingen av schablonreformens olika delar, bl.a. leverantörsbytesprocessen.

Delegationen har vid flera tillfällen undersökt om mätföreskrifternas krav upprätthålls vid leverantörsbyten och vad eventuella problem beror på. I tabell 2.1 redovisas vad som i undersökningarna framkommit om i vilken mån leverantörsbytena genomförs i tid och om nätföretagen håller de tidsfrister som stipuleras.

Tabell 2.1 Sker leverantörsbytena i tid? (avrundningsfel finns)

	Sept 2000	Dec 2000	Mars 2001	Maj 2001
Undersökt antal byten (cirka)	8 000	18 000	9 000	5 500
Byten genomförda på i anmälan angivet datum	74 %	85 %	85 %	70 %
Bekräftade inom 5 arbetsdagar	38 %	35 %	50 %	41 %
Påtalade felaktigheter inom 5 arbetsdagar	8 %	5 %	7 %	Ej uppgift
Obesvarade inom 5 arbetsdagar	56 %	60 %	43 %	Ej uppgift

Källa: Schablondelegationen

Som framgår av tabellen har andelen byten som genomförts i rätt tid pendlat mellan 70 och 85 procent i Schablondelegationens olika undersökningar. Det bör också noteras att relativt många byten har kunnat ske i rätt tid även om den nya elleverantörens anmälan inte bekräftats inom de stipulerade fem arbetsdagarna. I sammanhanget bör samtidigt påpekas att vissa aktörer till utredningen framfört att den mätaravläsning som skall ske i samband med leverantörsbytet inte alltid sker i rätt tid, varför faktureringen från den nye elleverantören kan fördröjas även om själva bytet sker i tid.

Även om relativt många byten inte skett i rätt tid tycks flertalet av de hushåll som bytt leverantör vara nöjda med hur själva bytet fungerat. I de TEMO-undersökningar som tidigare refererats angav således vid samtliga tre undersökningstillfällen under perioden augusti 2000 till augusti 2001 knappt 90 procent av de tillfrågade att man var nöjd med hur bytet fungerat.

Att, som framgår av tabellen, andelen byten som skedde i rätt tid var mindre i maj 2001 än vid de två närmast föregående undersökningstillfällena beror enligt Schablondelegationen till en del på att nätföretagen alltmer övergår till datoriserad bytesadministration. Tidigare sköttes administrationen delvis med halvmanuella rutiner, vilka enligt delegationen ofta tycks ha fungerat bättre än de hittills relativt otrimmade datorrutinerna.

Såväl Energimyndigheten som Schablondelegationen har till utredningen framfört att flertalet av de störningar som i dag förekommer i samband med leverantörsbyten inte beror på väsentliga brister i regelverket i sig, utan på att företagen ännu inte förmår leva upp till regelverkets krav. Vidare tyder utredningens kontakter med Energimyndigheten och Schablondelegationen på att det främst finns tre orsaker till att informationsutbytet inte alltid fungerar och att leverantörsbytena därför kan försenas:

- *Angivande av fel anläggningsidentitet i anmälan om leverantörsbyte.* Att döma av Schablondelegationens hemsida är den viktigaste förklaringen till att informationsutbytet i vissa fall inte fungerar att kunden inte sällan är oklar över sin uttagspunkts identitet (anläggningsidentiteten). Enligt gällande föreskrifter skall denna uppgift (liksom även bl.a. uppgift om schablonberäkningsområde) anges i samband med rapportering av mätarställningar till elanvändaren. Oftast sker en sådan rapport i form av en faktura i samband med den årliga avläsningen. Energimyndigheten har dock till utredningen uppgivit att man vid tillsyn kunnat konstatera att dessa

uppgifter inte sällan saknas eller är svåra att utläsa, samt i vissa fall saknas på sådana fakturor som sänds ut i samband med preliminär debitering. Kunden kan därför ha svårt att till den nye elleverantören ange riktiga uppgifter som underlag för bytesanmälan⁶.

- *Angivande av fel kundidentitet i anmälan om leverantörsbyte.* En orsak till stoppat leverantörsbyte kan vara att elleverantören i sin anmälan till nätägaren inte anger en kunds namn och adress exakt lika det som finns i nätägarens abonnentregister. Detta kan t.ex. bero på olika sätt att förkorta gatunamn eller att i en familj det är olika parter som står för respektive abonnemang.
- *Problem med de datorsystem som behövs.* Dessa problem finns bl.a. beskrivna i en nyligen gjord undersökning av Riksrevisionsverket⁷. Enligt denna är myndigheter och branschföreträdare ense om att de inblandade företagen inte hunnit utveckla lämpliga rutiner och införskaffa system för att kunna kommunicera med varandra. Vidare sägs i RRV:s rapport att alla företag inte har klarat av att hantera anmälningar och underrättelser i det dataformat som föreskrivits. Ett problem av denna art som från bl.a. Energimyndigheten påpekats för utredningen är att inte alla företag har den Ediel-applikation som skapar automatiska mottagningsbevis (Aperak) i samband med kommunicerandet av leverantörsbytesdata. Enligt RRV:s rapport har många företag också underskattat de insatser som krävdes bl.a. i form av resurser och utbildning av personal, samtidigt som det varit upprepade svårigheter med att i tid få fram den mjukvara som krävs från de IT-företag som kan leverera den.

Att döma av undersökningar som gjorts av Schablondelegationen kan de två förstnämnda av ovanstående problemtyper tillsammans antas förklara ca 50–70 procent av alla försenade leverantörsbyten. Förslag till ändringar av gällande regelverk i syfte att komma till rätta med dessa två problem har för utredningen beskrivits av såväl Schablondelegationen som Energimyndigheten.

Vad beträffar *anläggningsidentiteten* finns sedan något år tillbaka en rekommendation från Svensk Energi och Schablondelegationen att nätföretagen tydligt bör ange uppgift om denna, samt även om schablonberäkningsområdet, på nätfakturan. Schablondelegationen

⁶ I de TEMO-undersökningar som gjorts kring leverantörsbyten har dock flertalet av de hushåll som bytt leverantör angivit att man haft lätt att hitta för bytet relevanta uppgifter på elräkningen. Denna andel har emellertid sjunkit i undersökningarna: i augusti 2000 låg den på 84 procent och i augusti 2001 på 62 procent.

⁷ Att skapa aktiva konsumenter - Energimyndighetens och Konsumentverkets stöd till konsumenterna på elmarknaden (RRV 2001:10).

har också nyligen föreslagit att Energimyndighetens mätföreskrifter bör förtydligas vad avser anläggningsidentiteten. Delegationen anser också att det i föreskrifterna bör införas krav på att handlingar från nätägaren som berör anslutningspunkten, t.ex. elanvändarens nätfaktura, alltid skall ange sådan identitetsbeteckning varvid en fastlagd benämning bör användas. Mot denna bakgrund har Energimyndigheten nyligen föreslagit en föreskriftsändring med innebörd att vid rapportering av mätarställningar till elanvändaren skall anläggningsidentitet och identitet för schablonberäkningsområdet tydligt anges, och endast med just dessa beteckningar. Den föreslagna föreskriftsändringen är tänkt att börja gälla från den 1 januari 2002.

I sammanhanget kan för övrigt sägas att man i Norge gått ett steg längre vad beträffar krav på informationsgivning som skall underlätta för kunderna att byta leverantör. Således har Norges vassdrags- och energidirektorat (NVE) föreslagit att nätfakturan från den 1 januari 2002 skall vara så utformad att den ger översiktlig upplysning om vilka uppgifter som skall anges vid byte av elleverantör⁸. Någon möjlighet för Energimyndigheten att ställa liknande krav finns inte i dag. Enligt vad Energimyndigheten angivit till utredningen saknar man nämligen mandat att föreskriva om utformningen av fakturor och kan därför inte kräva att det på fakturan anges vilka begrepp på densamma som är nödvändiga att uppges vid byte av elleverantör.

Beträffande bytesanmälningar som av nätföretag avvisas på grund av bristande *kundidentitet* har Energimyndigheten till utredningen uppgivit att nätföretagen för sitt agerande i detta fall stöder sig på sitt standardavtal med abonnenten, där det anges att det enbart är nätabonnenten som kan stå för ett elavtal⁹. Till utredningen har Energimyndigheten uppgivit att man överväger att ändra föreskrifterna så att skyldigheten att ange elkundens namn och adress i anmälan om leverantörsbyte tas bort och att istället nätföretaget i sin bekräftelse anger namnet på den abonnent som är registrerad på den anläggning där leverantörsbytet skall ske. Liknande förslag har också framförts av Schablondelegationen. Enligt Energimyndigheten skulle en sådan åtgärd medvetandegöra för elleverantören att denne tar en risk då det kan bli svårt att stänga av leveransen, t.ex.

⁸ Forslag om ändringar i forskrift om måling, avregning m.v. – Høringsdokument med utkast til forskrift om endring av forskrift 11. mars 1999 nr. 301 om måling, avregning og samordnet opptræden ved kraftomsetning og fakturering av netjtjenester (juni 2001).

⁹ Däremot är detta inte reglerat i myndighetens föreskrifter.

vid bristande betalning från kunden, om elkunden och nätabonnenten är skilda personer.

I syfte att bl.a. avhjälpa problemen kopplade till angivande av fel anläggningsidentitet och fel kundidentitet har föreningen Oberoende Elhandlare till utredningen framfört idén att ett centralt anläggningsregister bör införas och administreras av exempelvis Energimyndigheten.

Att leverantörsbyten i vissa fall försenas till följd av problem med *datorsystem* torde delvis handla om övergående ”barnsjukdomar”. Energimyndigheten förutsåg detta och införde därför efter samråd med branschen en övergångsregel i mätföreskrifterna den 1 november 1999. Denna övergångsregel gav aktörerna möjlighet att fram till den 30 juni 2000 anmäla byte av leverantör på annat sätt än via Ediel-systemet. Under hösten år 2000 påbörjade tillsynsmyndigheten en uppföljning av hur processen med anmälningar och rapportering fungerade och kunde konstatera att gällande regelverk inte alltid följdes, varför tillsyn öppnades mot ett antal företag. Tillsynen har föranlett myndigheten att gå ut med förelägganden mot nätföretag som brustit i sina skyldigheter enligt gällande föreskrifter och i ett par fall också förenat dessa förelägganden med avsevärda vitesbelopp.

Förutom de tre typer av problem som beskrivs ovan finns även andra mindre problem som kan försena leverantörsbytesprocessen. I den i inledningen omtalade rapporten från Linklaters Lagerlöf nämns t.ex. problem såsom att elanvändaren ångrar sig eller flyttar, att elanvändaren tecknar avtal med flera leverantörer eller tecknar avtal med en leverantör trots att det befintliga elleveransavtalet inte är uppsagt, samt att elleverantören skickar bytesanmälan till fel nätområde. Vissa av dessa problem framstår dock inte som alltför svåra att lösa enligt Linklaters Lagerlöf ”med tanke på att det finns tydliga regler för hur de skall hanteras”.

Förekommer det att nätbolagen obstruerar?

De problem som diskuteras ovan torde i första hand bero på att schablonberäkningsreformen införts under relativt stark tidspress¹⁰. Den bild utredningen fått är att nätbolagen i allmänhet visar god vilja, och via bl.a. Svensk Energi och Schablondelegationen arbetar

¹⁰ I reformens tidiga skeden påverkades införandet även av att mycket av den tillgängliga IT-kompetensen var engagerad i arbetet med millennieanpassningen.

branschen också som helhet på ett seriöst sätt med att söka lösa problemen.

Ett flertal intressenter har dock till utredningen framfört att det även förekommer att nätbolag agerar direkt obstruerande i samband med leverantörsbyten.

I vilken utsträckning den här typen av direkt obstruerande beteenden förekommer är svårt att bedöma. Men Energimyndigheten har dock handlagt vissa ärenden av denna art, t.ex. har det förekommit att nätbolag har hotat att höja nätavgiften om kunden byter från ett nätbolaget närstående elhandelsbolag. I sammanhanget vill utredningen också betona att blotta misstanken om att det förekommer direkt obstruerande beteenden från nätföretags sida är negativt för tilltron till den avreglerade elmarknaden.

Linklaters Lagerlöfs förslag till sanktionssystem

På uppdrag av Näringsdepartementet har advokatfirman Linklaters Lagerlöf nyligen analyserat förutsättningarna för att införa ett sanktionssystem mot nätbolag som inte uppfyller regelverkets krav vid byte av elleverantör och vid angivande av anläggningsidentitet vid mätrapportering. Linklaters Lagerlöfs uppdrag har redovisats i rapporten Förutsättningar för införandet av ett sanktionssystem mot de nätbolag som inte uppfyller regelverkets krav vid leverantörsbyte och mätrapportering.

Bakgrunden ges av Näringsutskottets betänkande 2000/01:NU8 där det föreslås att Riksdagen bör tillkännage för regeringen att ett sanktionssystem bör införas mot de nätbolag som inte uppfyller kraven i ellagen och Energimyndighetens föreskrifter vid byte av elleverantör. Frågan om ett sanktionssystem för nätföretag har också tidigare aktualiserats i Svenska Kraftnäts rapport Erfarenheter av systemet med schablonberäkning på elmarknaden och i Energimyndighetens rapport Utvecklingen på elmarknaden 2000:I Schablonberäkning.

I dagsläget har Energimyndigheten möjlighet att meddela vitesförelägganden för att få till stånd rättelse av de nätbolag som bryter mot bestämmelserna. Enligt gällande lagstiftning är det inte straffsanktionerat att bryta mot reglerna. Utöver en möjlighet att bli förelagd vid vite att följa bestämmelserna riskerar nätbolagen inte någon ytterligare sanktion.

Linklaters Lagerlöf menar att den lämpligaste sanktionsformen vore att införa en ny sanktionsavgift. Energimyndigheten kan då ges befogenheter att själv påföra nätbolagen en avgift utan att behöva vända sig till domstol. Systemet kan enligt rapporten vara baserat på strikt ansvar och ha i förväg fastställda avgiftstariffer vilket sägs göra sanktionsavgiften till ett effektivt och preventivt verktyg.

Ett flertal andra alternativ avfärdas i rapporten. T.ex. sägs ett utvidgat system med förseningsavgifter – motsvarande vad som finns beträffande nätföretagens årsrapporter – vara mindre lämpligt med tanke på att en stor mängd förseelser kan förväntas inträffa årligen. Vidare avråder Linklaters Lagerlöf från att införa en straffsanktion. En sådan åtgärd sägs visserligen kunna förväntas ha en avsevärd preventiv effekt och leda till att nätbolagen vidtar en rad praktiska åtgärder som skall säkerställa att verksamheten bedrivs i enlighet med gällande föreskrifter. Men en sådan kriminalisering bör enligt Linklaters Lagerlöf avgränsas till allvarliga fall där reglerna åsidosätts systematiskt och i betydande mån.

Som kommentar kring frågan om ett sanktionssystem har Energimyndigheten till utredningen bl.a. framfört att det är önskvärt med en rationell metod för att kontrollera efterlevnaden av regelverket kring leverantörsbyte. Metoden bör enligt myndigheten ha låga transaktionskostnader, vilket sägs kunna uppnås genom att bygga in ett system som övervakar informationsöverföringen mellan aktörerna. Brott mot regelverket bör enligt myndigheten kunna konstateras med automatiska metoder och föranleda en omedelbar förutsägbar reaktion så att en förebyggande effekt kan uppnås.

Energimyndigheten anser att en förseningsavgift motsvarande vad som gäller för nätföretagens årsrapporter skulle kunna vara en lämplig lösning för att förmå nätföretagen att i tid utföra de arbetsuppgifter man är ålagda i samband med leverantörsbyte. Enligt Energimyndigheten bör i sådana fall bestämmelser om förseningsavgift införas genom en komplettering av ellagen.

2.2 Svårigheter att jämföra olika leverantörers erbjudanden

För en välfungerande konkurrens på elmarknaden är det väsentligt att elanvändarna på ett enkelt sätt kan jämföra olika leverantörers erbjudanden. För hushåll som vill agera på den fria elmarknaden är det emellertid relativt svårt att finna heltäckande och bra jämförel-

ser över olika elleverantörers erbjudanden, i synnerhet beträffande priser. Dessa svårigheter speglas också i de undersökningar av TEMO och Riksrevisionsverket som refererades i kapitel 1:

- Vid alla tre av TEMO:s undersökningstillfällen under perioden augusti 2000 till augusti 2001 angav ca 40 procent av de hushåll som bytt leverantör att man haft svårt att jämföra priser.
- I RRV:s undersökning våren 2000 angav 46 procent av de hushåll som kände till omregleringen av elmarknaden att det varit ganska eller mycket svårt att jämföra olika elbolags erbjudanden. Den omständighet som flest av dessa hushåll angav som problematisk (sex av tio) var att "bolagen har olika avgiftssystem".

Såvitt utredningen kan bedöma finns framför allt två typer av svårigheter för en konsument som önskar jämföra olika elleverantörers erbjudanden, vilka behandlas i det följande. Dels är priserna i sig inte alltid direkt jämförbara. Dels är det svårt att hitta heltäckande sammanställningar över olika leverantörers erbjudanden.

Prisernas jämförbarhet

Ett hushåll kan vara aktivt på den fria elmarknaden genom att antingen byta leverantör eller teckna nytt avtal med sin gamla leverantör. I båda fallen erbjuder elhandelsföretagen vanligen följande avtalsvarianter:

- rörligt pris, i allmänhet med någon form av spotpriskoppling, eller
- fast pris för perioder om ett, två eller tre år.

Visserligen erbjuder inte alla leverantörer samtliga ovanstående avtalsvarianter och vissa leverantörer har även andra varianter. Men de olika avtalen är så pass standardiserade och allmänt förekommande att det faktum att det finns olika avtalsvarianter inte i sig torde skapa svårigheter att jämföra mellan olika leverantörer.

Däremot varierar olika leverantörers priskonstruktioner. Härmed kan det krävas ett visst beräkningsarbete om man vill skapa jämförbarhet mellan olika erbjudanden. Utöver det rörliga priset för själva elen (öre/kWh) tillämpar många – men långtifrån alla – elleverantörer en fast årlig avgift (kr/år). För att kunna jämföra olika leverantörers priser i öre/kWh måste en kund därför till den rörliga delen även lägga den fasta avgiften dividerad med sin årliga

förbrukning. Situationen kompliceras också av att vissa företag har olika pris för själva elen för olika kundkategorier och att vissa har olika stora fasta avgifter för olika kundkategorier.

För att förbättra möjligheten att jämföra har Konsumentverket inlett förhandlingar med Svensk Energi om att införa ett standardiserat jämförpris på el. I sammanhanget bör påpekas att ambitionen därvid dock inte är att söka begränsa antalet avtalsformer. Frågan om jämförpris aktualiseras även i Utredningen om översyn av prisinformationslagen (dir. 2001:51), vars slutsatser skall redovisas senast den 31 mars 2002.

Brist på heltäckande sammanställningar

En annan svårighet för den som vill jämföra olika leverantörers erbjudanden är att relevant prisstatistik i stor utsträckning saknas. Visserligen redovisas prisjämförelser då och då i olika dagstidningar och regelbundet på olika privata hemsidor på internet. Men dessa prisjämförelser omfattar i allmänhet endast ett urval elhandelsföretag och ger sällan möjlighet att studera hur företagens priser utvecklats under en längre tid. Däremot brukar hänsyn i allmänhet tas till företagets varierande priskonstruktioner, varför jämförelserna i sig brukar vara relevanta.

Någon offentlig, heltäckande prisstatistik som kan användas för att jämföra olika leverantörers erbjudanden finns inte. Visserligen samlar SCB in prisuppgifter från landets elhandelsföretag, men denna statistik redovisas årsvis och på aggregerad nivå och möjliggör således inte företagsspecifika jämförelser.

Under avregleringens första år fanns vissa möjligheter att jämföra olika elhandelsföretags priser. Från den 1 januari 1996 och fram tills dess leveranskoncessionssystemet avskaffades den 1 november 1999 hade nämligen Energimyndigheten tillsyn över leveranskoncessionspriserna och redovisade då, i allmänhet årligen, en marknadsöversikt över enskilda elhandelsföretags priser. Det bör dock noteras att denna översikt endast avsåg priser inom leveranskoncession och således inte priser till de kunder som var aktiva på den fria elmarknaden.

Efter den 1 november 1999 har Energimyndigheten inte längre någon befogenhet att kräva in prisuppgifter från elhandelsföretagen och för heller inte någon statistik över elhandelsföretagens priser. Däremot har Konsumentverket nyligen initierat en webbplats med

IT-baserad konsumentinformation av olika slag, däribland elpriser. Konsumentverkets webbapplikation ger elhandelsföretag möjlighet att lägga in uppgifter om sina priser så att konsumenter kan göra jämförelser mellan olika elhandelsföretag. Prisjämförelsen bygger emellertid på frivillighet, eftersom Konsumentverket inte kan kräva in uppgifter från företagen.

I motsats till i Sverige finns i såväl Finland som Norge offentlig företagsspecifik statistik av heltäckande karaktär som underlättar för elanvändarna såväl att jämföra olika elhandelsföretags aktuella erbjudanden som att studera hur priserna utvecklats under en längre tid. I båda fallen inhämtas prisuppgifterna med stöd i ett offentligt regelverk:

- I Finland krävs ingen certifiering eller koncession för handel med el. Däremot har det elhandelsföretag som har dominerande ställning inom ett lokalt nätföretags område leveransskyldighet gentemot de kunder som inte har bytt elleverantör. Elhandelsföretaget i fråga är skyldigt att sälja el till dessa kunder och priset vid denna försäljning skall vara skäligt. På den ansvariga myndigheten Energimarknadsverkets hemsida offentliggörs regelbundet statistik över dessa försäljningspriser uppdelat på olika kundkategorier.
- I Norge krävs s.k. omsättningskoncession för såväl nätverksamhet som elhandel och produktion. Vad beträffar elhandeln innebär själva koncessionen relativt få krav¹¹. Enligt en särskild föreskrift är dock elleverantörer i Norge skyldiga att inrapportera vissa prisuppgifter till det norska konkurrensverket (Konkurransetsilsynet)¹². Vilka priser som skall inrapporteras bestäms av Konkurransetsilsynet, för närvarande avser inrapporteringsskyldigheten s.k. ”standard variabel kraftpris”. Prisstatistiken uppdateras varje vecka och offentliggörs på Konkurransetsilsynets hemsida.

I anslutning till att frågan om prisinformation diskuteras kan också nämnas att vissa aktörer till utredningen framfört att bättre jämförbarhet och mer konkurrensneutrala förhållanden skulle kunna uppnås om uppbörd av energiskatten på el skedde via nätföretagen istället för som idag via elhandeln. Såvitt utredningen förstätt hanteras denna fråga inom ramen för det arbete som bedrivs av Kom-

¹¹ Det norska regelverket ställer endast krav på räkenskapsmässig åtskillnad mellan nätverksamhet och elhandel/produktion. De olika typerna av verksamhet får alltså bedrivas i samma företag och av naturliga skäl handlar bestämmelserna om omsättningskoncessionen mest om reglering av nätverksamheten.

¹² Konkurransetsilsynets Forskrift om meldeplikt for kraftpriser (1997 - nr. 1392 - 12. desember).

mittén om utformning av nedsättningsregler på energiskatteområdet (dir. 2001:29), varför utredningen inte närmare gått in på detta.

2.3 Svårigheter kopplade till förekomsten av konsumentinformation

Flera av de intressenter utredningen inhämtat synpunkter ifrån har framfört att ett hinder mot kundrörligheten är att konsumenterna inte är tillräckligt informerade om den avreglerade elmarknadens förutsättningar. En förklaring som därvid ofta angivits är att samhället inte anses ha lagt tillräckliga resurser på information.

Av de hushåll som enligt den i kapitel 1 refererade studien från Riksrevisionsverket¹³ kände till att man numera kan välja mellan olika elbolag angav majoriteten (drygt 75 procent) att man fått informationen om detta från något elbolag, ofta via reklam i brevlådan, tidningar eller TV. Färre än 10 procent av de svarande hade fått informationen från någon av myndigheterna Konsumentverket eller Energimyndigheten.

Att elbolagen i samband med elmarknadsreformen lagt långt större summor på reklam än vad samhället avsatt för information har också till utredningen påpekats av olika intressenter, t.ex. har LO gjort bedömningen att storleksrelationen mellan dessa två informationskällor totalt sett torde ha varit ca 100-1.

I olika sammanhang har statsmakterna uttalat att staten har ett ansvar för sådant som att skapa och upprätthålla väl fungerande marknader, och att ge konsumenterna bättre förutsättningar att agera på nyligen konkurrensutsatta marknader¹⁴.

Med utgångspunkt i statsmakternas målsättningar om stöd till konsumenter på omreglerade marknader har Riksrevisionsverket nyligen genomfört en granskning av Konsumentverkets och Energimyndighetens stöd till konsumenterna efter omregleringen av elmarknaden¹⁵.

Enligt RRV har myndigheterna i syfte att ge konsumenterna kunskap om elmarknaden i samband med elmarknadsreformen informerat genom att bl.a. sprida skriftligt material främst via kom-

¹³ Kunden är lös! - konsumenternas agerande på de omreglerade el- och telemarknaderna (RRV 2000:20)

¹⁴ Se t.ex. propositionerna Konkurrens för förnyelse och mångfald (prop. 1999/00:140) och Handlingsplan för konsumentpolitiken 2001–2005 (prop. 2000/01:135).

¹⁵ Att skapa aktiva konsumenter - Energimyndighetens och Konsumentverkets stöd till konsumenterna på elmarknaden (RRV 2001:10).

munala konsumentvägledare och energirådgivare, lägga ut information på hemsidor samt sprida information via massmedia.

I sin rapport gör RRV bedömningen att myndigheterna har givit åtgärder för att stödja konsumenternas agerande på den omreglerade elmarknaden låg prioritet. Skälen sägs bl.a. vara att myndigheterna dels bedömt att behovet av åtgärder på andra områden varit större, dels inte haft något specifikt uppdrag att stödja konsumenterna på elmarknaden.

I ljuset av statsmakternas generella krav på konsumentstöd i samband med omregleringar menar RRV att myndigheternas stöd till konsumenterna på elmarknaden varit otillräckligt. Jämfört med de specifika krav som statsmakterna hittills har uttryckt på stöd till konsumenterna på elmarknaden finns dock enligt RRV inte grund för att säga att myndigheternas insatser inte varit tillräckliga.

På den svenska elmarknaden saknas idag en oberoende konsumentfunktion för omhändertagande av klagomål och för rådgivning till kunder. Ett sådant organ är dock på väg att bildas genom ett initiativ från branschorganisationen Svensk Energi, i samarbete med Energimyndigheten och Konsumentverket. Till sin uppläggning och inriktning kommer det nya organet för konsumentkontakter att likna dem som finns inom bank- och finanssektorn (Konsumenternas Bankbyrå) respektive försäkringssektorn (Konsumenternas Försäkringsbyrå). Förebilder med delvis liknande arbetsuppgifter finns även utomlands, t.ex. i Norge (Elklagenemnda) och Storbritannien (Gas and Electricity Consumers Council, "energywatch"). Den svenska elrådgivningsbyrån förväntas kunna vara i drift i början av 2002.

I samband med att frågan om information till konsumenterna behandlas finns även skäl att nämna att vissa aktörer till utredningen framfört att nätägare i de fall då man anvisar en elleverantör för sådan elanvändare som saknar elleverantör borde vara skyldig att i ett särskilt brev informera kunden om hur man byter elleverantör och inhämtar prisuppgifter. Vidare har Energimyndigheten till utredningen framfört förslaget att krav borde ställas på att upphandlingen av tjänsten anvisad leverantör sker i konkurrens. I praktiken har nämligen nätägare enligt Energimyndigheten ofta valt att kontraktera ett närstående företag för en sådan tjänst, utan att säkerställa att det valda företaget nödvändigtvis har de bästa villkoren för de kunder som kommer att nyttja tjänsten.

3 Överväganden och förslag

Enligt direktiven skall utredningen bl.a. identifiera eventuella behov av kompletterande åtgärder för att en väl fungerande konkurrens skall kunna upprätthållas. Mot denna bakgrund redovisar utredningen i detta kapitel förslag vars syfte är att motverka de i kapitel 2 beskrivna svårigheter som kan antas minska i synnerhet hushållskundernas rörlighet på den fria elmarknaden. I tur och ordning föreslås:

- att en sanktion bör utgå om en nätägare förorsakar att ett leverantörsbyte inte kan ske i tid (utvecklas i avsnitt 3.1),
- att en omsättningskoncession bör införas i elhandeln (3.2),
- att Energimyndigheten inom elhandelsområdet bör få en utökad roll som expertmyndighet i olika avseenden (3.3), samt
- att tjänsten som anvisad elleverantör bör upphandlas i konkurrens (3.4).

Förslagen är av principkaraktär. Med utredningens begränsade tid har möjlighet inte funnits att utforma lagförslag där så behövs.

3.1 Ett sanktionssystem riktat mot nätägare

En central fråga för den fria elmarknaden är att leverantörsbytesprocessen fungerar snabbt och enkelt. För tilltron till avregleringen är det därför enligt utredningens mening av synnerlig vikt att de brister som konstaterats i samband med bytshanteringen rättas till. Denna åsikt har för övrigt givits stöd vid samtliga de möten utredningen haft med olika intressenter, inklusive med olika representanter för elbranschen.

Som framgått av kapitel 2 har mycket gjorts och görs för att komma till rätta med problemen, bl.a. genom arbete från Energi-

myndighetens, Svensk Energis och Schablondelegationens sida. Ett exempel är Energimyndighetens förslag till föreskriftsändring med innebörd att nätföretag fr.o.m. den 1 januari 2002 vid rapportering av mätarställningar till elanvändaren tydligt skall ange anläggningsidentitet och identitet för schablonberäkningsområdet, och endast med just dessa beteckningar. Rimligen kommer den av Energimyndigheten föreslagna föreskriftsändringen att förbättra elanvändarnas möjligheter att hitta, och till den nye elleverantören ange, den information som behövs för leverantörsbyte. Eftersom elanvändarnas svårigheter därvidlag torde förorsaka en inte oväsentlig del av de problem som iakttagits beträffande leverantörsbyten kan antas att Energimyndighetens förslag kommer att förbättra situationen.

För att ytterligare underlätta för kunderna att byta elleverantör kan enligt utredningens mening finnas skäl att framöver även införa en regel av det slag som nu är på väg att införas i Norge, nämligen att det av nätfakturan tydligt skall framgå vilka uppgifter som skall anges vid byte av elleverantör. Detta skulle t.ex. kunna utformas som en särskild informationsruta med rubriken "Information som skall anges vid byte av elleverantör" e.d.

Som framgått av avsnitt 2.1.2 har föreningen Oberoende Elhandlare till utredningen framfört idén att ett centralt anläggningsregister bör införas och administreras av exempelvis Energimyndigheten. Såvitt utredningen kan bedöma skulle ett sådant register ha vissa positiva effekter. Att bygga upp och administrera ett sådant register bör dock enligt utredningens mening i första hand vara en uppgift för marknadens aktörer, och inte för en statlig myndighet som Energimyndigheten. Mot denna bakgrund har utredningen inte funnit skäl att föreslå att ett centralt anläggningsregister bör införas.

Om problemen kopplade till leverantörsbyten skall kunna lösas torde, utöver förbättrad fakturainformation, även krävas någon form av incitament som på ett effektivare sätt leder till att nätföretagen i rätt tid utför de arbetsuppgifter man är ålagda i leverantörsbytesprocessen¹. Såvitt utredningen kan bedöma kan ett incitament som avser att styra nätföretagens beteende i praktiken endast utformas som en sanktion i det fall de gör fel.

¹ För övriga parter som är aktiva i samband med ett leverantörsbyte (kunden och den nye leverantören) finns rimligen redan nödvändiga incitament, eftersom de har något att vinna på bytet och därför får antas sakna anledning att fördröja bytesprocessen.

Som framgått av kapitel 2 har advokatfirman Linklaters Lagerlöf i en rapport till Näringsdepartementet föreslagit att ett sanktions-system mot de nätbolag som inte uppfyller kraven i ellagen och Energimyndighetens föreskrifter vid byte av elleverantör lämpligen bör utformas som en sanktionsavgift riktad mot nätföretagen. Till utredningen har Energimyndigheten framfört att en förseningsavgift – motsvarande den som beträffande nätföretagens årsrapporter infördes för några år sedan i ellagen i syfte att skärpa efterlevnaden av bestämmelserna kring årsrapportering – skulle kunna vara en lämplig lösning för att förmå nätföretagen att i tid utföra de arbetsuppgifter man är ålagda i samband med leverantörsbyte.

Såvitt utredningen kan bedöma torde såväl Linklaters Lagerlöfs som Energimyndighetens förslag kunna fungera. Båda lösningarna torde kunna bidra till att ett företag som gjort fel inte upprepar misstagen och även ha viss preventiv verkan på andra företags beteende. Däremot torde ingen av lösningarna ge en direkt upprättelse för den kund som drabbas i det enskilda fallet. För att upprätthålla tilltron till den avreglerade elmarknaden menar dock utredningen att det även (som alternativ eller komplement till en sanktions- eller förseningsavgift) behövs någon form av sanktion med sådan inriktning. Utredningen föreslår därför att ett sanktionssystem riktad mot nätföretagen med följande inriktning bör utformas:

- Utgångspunkten måste vara att den enskilde kunden alltid skall hållas skadeslös så länge han gjort vad som av honom krävs. Om kunden på ett korrekt sätt meddelat för leverantörsbytet nödvändig information till den nye elleverantören – vilket torde underlättas med Energimyndighetens ovan beskrivna förslag till föreskriftsändring – men bytet ändå inte kommer till stånd vid avsett datum bör någon form av kompensation utgå till kunden.
- Om orsaken till förseningen ligger hos den nye elleverantören får det bli en civilrättslig fråga mellan kunden och den nye leverantören.
- Om orsaken till förseningen ligger hos nätägaren bör denne inte få ta ut någon nätavgift av kunden från det datum bytet var tänkt att ske fram tills dess det verkligen kommit till stånd. För att få en enkel modell för att fastställa storleken på beloppet bör detta beräknas som månadsmedelvärdet av nätavgiften enligt kundens senast föregående nätfaktura.

För att ett sanktionssystem med ovanstående inriktning skall fungera torde det vara av avgörande betydelse att det i systemet för utbyte av information i samband med leverantörsbyte finns inbyggt automatiska mottagningsbevis. Om nätägaren gjort vad som på honom ankommer, och inom fem dagar bekräftat eller anmärkt på en anmälan om leverantörsbyte, så måste han ges ett mottagningsbevis från den nye elleverantören som visar att denne mottagit bekräftelsen. Såvitt utredningen förstått har dock inte alla företag idag IT-system som genererar automatiska mottagningsbevis i samband med leverantörsbytesprocessen. För att tillförsäkra att alla elhandlare har IT-system som genererar automatiska mottagningsbevis föreslår utredningen i nästföljande avsnitt (se 3.2) att sådana system skall vara ett krav för att få verka som elhandlare på den svenska elmarknaden.

Utredningen föreslår att Energimyndigheten bör ges i uppdrag att utforma de närmare detaljerna i ett sanktionssystem riktat mot nätbolag som inte uppfyller kraven i ellagen och Energimyndighetens föreskrifter vid byte av elleverantör. Utgångspunkten för uppdraget bör vara att den ovan skisserade modellen skall införas, dvs. att nätägaren om han orsakar ett försenat leverantörsbyte inte skall få ta ut någon nätavgift av kunden från det datum bytet var tänkt att ske fram tills dess det verkligen kommit till stånd. Eventuellt finns dock juridiska och/eller administrativa nackdelar som kan tala emot den av utredningen förordade modellen. Energimyndigheten bör därför ha möjlighet att även överväga andra lösningar. I uppdraget bör Energimyndigheten bl.a. identifiera och formulera nödvändiga regeländringar. Såvitt utredningen kan bedöma torde en lagändring krävas.

I ett sådant uppdrag till Energimyndigheten kan lämpligen även ingå att analysera förutsättningarna för att ytterligare underlätta för kunderna att byta elleverantör genom att, som i Norge, införa krav på att det av nätfakturan tydligt skall framgå vilka uppgifter som skall anges vid byte av elleverantör. Denna del av uppdraget bör genomföras i samråd med Konsumentverket.

3.2 Omsättningskoncession

Efter upphörandet av leveranskoncessionssystemet den 1 november 1999 är elhandelsverksamheten på den svenska elmarknaden relativt lite reglerad. Elhandlaren måste som övriga näringslivet ta

hänsyn till den generella konkurrenslagstiftningen, vad gäller områden som t.ex. utövande av marknads-makt, diskriminerande pris-sättning m.m., samt är underkastad Energimyndighetens reglering avseende informationsutbyte vid leverantörsbyten. Därtill måste elhandlare för att verka på den svenska marknaden registrera sig hos Svenska Kraftnät för att erhålla en Ediel-identitet, vilken är nödvändig för leverantörsbyte. Det finns dock inga krav på elhandelsföretaget vad gäller t.ex. organisation, kunskap om elmarkna-den, krav på tekniskt administrativa system för leverantörsbyten, prisinformation etc.

I sitt arbete har dock Elkonkurrensutredningen funnit flera exem-pel på att det i olika avseenden kan finnas skäl att från stats-makternas sida ställa vissa krav av det senare nämnda slaget på el-handelsföretagen.

Ett exempel är att elhandlarna borde avkrävas att ha IT-system som genererar automatiska mottagningsbevis i samband med leve-rantörsbytesprocessen, detta gäller i synnerhet med det av utred-ningen föreslagna sanktionssystemet mot nätbolag som inte upp-fyller kraven i ellagen och Energimyndighetens föreskrifter vid byte av elleverantör.

Ett annat exempel gäller prisstatistik. För en välfungerande kon-kurrens på elmarknaden är det väsentligt att elanvändarna på ett enkelt sätt kan jämföra olika leverantörers erbjudanden. Enligt ut-redningens mening finns därför skäl att börja föra någon form av offentlig, företagsspecifik statistik över elhandelsföretagens försälj-ningspriser. Den internetbaserade prisjämförelse som Konsument-verket nyligen initierat är i sig vällovlig. Men då den bygger på fö-retagens frivilliga medverkan torde den dock knappast komma att bli lika heltäckande som exempelvis de i avsnitt 2.2 beskrivna finska och norska prisjämförelserna. Enligt utredningens mening torde, liksom fallet är i Finland och Norge, en fullödig prisstatistik kräva att uppgiftsinhämtandet bygger på någon form av rättslig reglering, en koncession eller liknande.

Mot denna bakgrund anser utredningen att det bör införas vissa ytterligare, offentliga krav på de elhandelsföretag som vill verka på den svenska elmarknaden. Dessa krav bör dock sättas relativt lågt, tanken är inte att i onödan försvåra för de företag som idag är verk-samma. Kraven bör bl.a. omfatta att ha IT-system som genererar automatiska mottagningsbevis i samband med leverantörsbytespro-cessen samt skyldighet att till av regeringen utsett organ regelbun-det rapportera vissa elprisuppgifter. Därtill kan, om så befinns

lämpligt, även formuleras krav på t.ex. viss grundläggande kunskapsnivå, etiska regler e.d. för elhandelsverksamhet.

Att döma av utredningens kontakter med Energimyndigheten torde i första hand två möjliga metoder finnas för att ställa sådana krav på elhandelsföretag: antingen att, som i Norge, i den svenska lagstiftningen införa någon form av koncession (en "omsättningskoncession") för att vara behörig som elleverantör, eller att införa någon form av Ediel-certifiering med tydliga regler för elhandlarna.

Tanken med en omsättningskoncession är att den endast skulle ges de elleverantörer som uppfyller de villkor som ställs för handel med el. För att en aktör skulle vara behörig som elleverantör måste denne uppfylla de krav som anges. Ett sådant tillstånd skulle lämpligen kunna ges av Energimyndigheten, som innan koncession ges, skulle pröva om elleverantören uppfyller ställda krav. Förfarandet skulle ske på ungefär liknande sätt som när nätföretag prövas för att erhålla sin nätkoncession.

Enligt vad Energimyndigheten uppgivit till utredningen torde ett system med koncession för handel med el kräva omfattande ändringar i ellagen, bl.a. i vad avser införande av koncession för elhandlare, bemyndiganden för nätmyndigheten att utfärda koncessioner samt möjlighet för nätmyndigheten att utfärda föreskrifter avseende de krav som ställs för att få koncession. För att kontrollera att företagen följer gällande regler fordras också någon typ av tillsyn.

Alternativet med Ediel-certifiering med tydliga regler för elhandlarna skulle innebära att ett företag när det hos Svenska Kraftnät skall registrera sig i Ediel-systemet för att vara elhandlare även skulle avkrävas att uppfylla vissa villkor beträffande sitt IT-system, prisstatistik m.m. Om villkoren uppfylls av elhandlaren blir denne certifierad som elhandlare på den svenska marknaden och erhåller en Ediel-identitet som innebär att han är en certifierad elhandlare och får utnyttja Ediel-systemet.

Fördelen med en Ediel-certifiering skulle vara att sådan registrering redan finns, vilket innebär att det inte blir så stora förändringar för övriga aktörer på marknaden. Dessutom kräver detta förslag, enligt vad Energimyndigheten uppgivit till utredningen, en mindre ingripande förändring i ellagen. De villkor som ställs för erhållande av Ediel-certifiering kan utarbetas av Svenska Kraftnät.

Enligt utredningens mening är av dessa två alternativ en omsättningskoncession att föredra. För detta talar bl.a. att Energimyndigheten enligt utredningens mening är bättre lämpat att hantera

den typ av beteendefrågor i elhandelsverksamhet som här avses än, som fallet torde bli med en Ediel-certifiering, Svenska Kraftnät. För detta finns två skäl. Det ena är att Energimyndigheten om förslagen i det nedanstående avsnitt 3.3 vinner gehör kommer att ha en god överblick över nödvändiga kompetenskrav som behövs för att agera på elmarknaden samtidigt som Energimyndigheten också enligt utredningens mening är lämplig instans för att administrera den av utredningen förordade prisjämförelsen. Det andra skälet är att hanteringen av den form av tillståndskrav som här avses är en myndighetsuppgift som inte bör ligga på ett affärsverk.

Mot denna bakgrund föreslår utredningen att Energimyndigheten bör ges i uppdrag att utforma de närmare detaljerna för en omsättningskoncession. Energimyndigheten bör därvid identifiera och formulera nödvändiga regeländringar.

3.3 Utökad roll för Energimyndigheten

Energimyndigheten har uppgift att vara nätmyndighet och bedriver i den rollen tillsyn över nätverksamheten. Myndigheten utfärdar tillstånd för överföring av el (nätkoncession) och bevakar att nätföretagen följer lagstiftning och utfärdar föreskrifter inom området.

Efter införandet av schablonberäkning den 1 november 1999 utövar Energimyndigheten däremot inte längre någon tillsyn över elhandelsverksamheten. Myndigheten har dock vissa uppgifter som berör elhandeln. T.ex. skall Energimyndigheten följa utvecklingen på elmarknaden, vilket bl.a. årligen redovisas i skriften Elmarknaden, och även genomföra mer problemorienterade uppföljningar av elmarknaden.

Elkonkurrensutredningen har ovan föreslagit att en omsättningskoncession för elhandlare bör införas, inkluderande en skyldighet att regelbundet rapportera vissa elprisuppgifter. Enligt utredningens mening är Energimyndigheten lämplig instans såväl för att hantera frågor kring en omsättningskoncession för elhandlare (tillståndsprovning, tillsyn m.m.) som för att föra den föreslagna prisstatistiken. Härmed skulle Energimyndighetens roll som expertmyndighet i elmarknadsfrågor utökas till att mer uttalat även omfatta elhandeln.

Som framgått av avsnitt 2.3 har flera av de intressenter utredningen inhämtat synpunkter från framfört att ett hinder mot hus-

hällskundernas rörlighet är att de inte är tillräckligt informerade om den avreglerade elmarknadens förutsättningar. En förklaring som därvid ofta angivits är att samhället inte har lagt tillräckliga resurser på information. Beträffande konsumentinformation kommer läget såvitt utredningen kan bedöma att klart förbättras när den av branschen initierade oberoende konsumentfunktionen för omhändertagande av klagomål och för rådgivning till kunder väl kommit igång. Branschen samarbetar därvid med Energimyndigheten och Konsumentverket. Några ytterligare åtgärder finns inte skäl att nu föreslå. I sammanhanget vill utredningen understryka att Energimyndigheten med sin sakkompetens, i synnerhet med den utvidgade expertroll i elmarknadsfrågor som utredningen förordar, är en viktig resurs för arbetet med konsumentinformation. Från samhällets sida är det också viktigt att löpande utvärdera effekterna av konsumentbyråns arbete.

För de nya uppgifter utredningen skisserar för Energimyndigheten inom elhandelsområdet (tillståndsprövning, tillsyn m.m. avseende omsättningskoncessioner, samt förande av prisstatistik) måste resurser skjutas till, eftersom Energimyndigheten redan idag har en mängd arbetsuppgifter som är helt nödvändiga på energimarknaden. Enligt utredningens bedömning kan det antas komma att handla om ca 5 nya tjänster och ca 10 mkr per år.

För att finansiera detta föreslår utredningen att en höjning bör ske av den myndighetsavgift som elabbonnenterna inom ramen för sin nätavgift erlägger för finansiering av Nätmyndighetens verksamhet. Idag uppgår denna avgift till 3 kronor per år för lågspänningsabonnemang och 600 kronor per år för högspänningsabonnemang. Utredningen föreslår en höjning med 2 kronor (till 5 kronor per år) för lågspänningsabonnemang och med 50 kronor (till 650 kronor per år) för högspänningsabonnemang. Härmed skulle den årliga intäkten öka med ca 10 mkr.

3.4 Konkurrensupphandling av anvisad elleverantör

Systemet med anvisad elleverantör avser att skydda de elanvändare som av någon anledning saknar elleverantör. Detta kan t.ex. inträffa vid ny- och återanslutning eller återinkoppling av en anläggning, samt vid nyinflyttning. I denna situation kan elanvändaren komma att sakna en elleverantör som kan utpekas som leveranspliktig. Systemet med anvisad elleverantör

introducerades i samband med att schablonberäkning av el infördes, då systemet med leveranskoncession upphörde.

Enligt ellagen skall en elanvändare som saknar elleverantör av berörd innehavare av nätkoncession anvisas en elleverantör, som gentemot nätkoncessionshavaren har åtagit sig att leverera el till sådana elanvändare. Den anvisade elleverantören skall omedelbart underrätta elanvändaren om de villkor för leveransen som han avser att tillämpa och om den dag då han avser att påbörja leveransen. I praktiken innebär detta att en nätkoncessionshavare måste teckna kontrakt med en elleverantör som åtar sig att leverera el till kunder som saknar kontrakt med en egen elleverantör för sin förbrukning. Det finns dock ingen skyldighet för koncessionshavaren att teckna kontrakt med elleverantörer som erbjuder kunderna det mest fördelaktiga priset eller andra villkor. Om nätkoncessionshavaren har en närstående elleverantör går i praktiken tjänsten som anvisad elleverantör ofta till denne.

Mot denna bakgrund har Energimyndigheten föreslagit till utredningen att krav bör ställas på att tjänsten som anvisad elleverantör upphandlas i konkurrens. Utredningen anser att detta vore en lämplig åtgärd, som skulle bidra till att förbättra elmarknadens funktion. De kriterier som bör gälla vid en sådan upphandling är lägre elpris till de kunder som behöver utnyttja den anvisade elleverantören. Upphandling av tjänsten som anvisad elleverantör skapar konkurrens om handelsmarginalen på de passiva kunderna, dvs. de kunder som saknar elleverantör och som inte aktivt söker ny elleverantör än den anvisade. Utredningen anser också att krav bör ställas på att nätägaren i samband med anvisningen i ett särskilt brev skall informera kunden om hur man byter elleverantör och inhämtar prisuppgifter.

Enligt vad Energimyndigheten angivit till utredningen finns dock ett flertal frågor som behöver lösas för att ett system med krav på konkurrensupphandling av anvisad elleverantör skall fungera. En sådan fråga är hur de kriterier som skall gälla vid upphandlingen skall formuleras. Vilka kriterier, utöver lågt pris, skall gälla för vem som skall accepteras som anvisad elleverantör? Hur ofta skall upphandling av anvisad elleverantör göras och hur länge skall det pris som elleverantören anger i sitt anbud gälla? Med hänsyn till att Lagen om offentlig upphandling (LOU) inte gäller för nätkoncessionshavares upphandling av anvisad elleverantör uppkommer också frågan om huruvida krav kan ställas på nätkonces-

sionshavare enligt ellagen och hur LOU skall kunna beaktas i tillämpliga delar.

Utredningen föreslår att Energimyndigheten bör ges i uppdrag att utforma ett system där tjänsten som anvisad elleverantör upphandlas i konkurrens. Därvid bör bl.a. utredas ovannämnda följdfrågor samt om detta förfarande kan och/eller bör regleras. I uppdraget bör även ingå att analysera hur man bör utforma ett krav på nätägaren att i samband med anvisningen särskilt informera kunden om hur man byter elleverantör och inhämtar prisuppgifter.